

TOMMI LINDFORS
Kaikki koetukselle

Michel de Montaigne, *Esseitä osat I ja II* (Essais, 1588). Suom. Renja Salminen.
WSOY, Helsinki 2003 & 2008. xxxiv + 453 s. & 700 s.

”Kun ripottelen sanan sinne toisen tänne kokonaisuudesta erotettuina tilkkuina, irrallisina ja suunnittelemattomasti, vailla selkeää päämäärää, en ole velvollinen saamaan niistä aikaan mitään lopullista enkä pitämään niistä kiinni; saan muuttaa käsitystäni milloin mieli tekee, saan antaa vallan epäilykselle ja epävarmuudelle, sekä hallitsevimälle ominaisuudelleni, joka on tietämättömyys.” (417)

Näin tiivistyy montaignelaisen esseistiikan ydin: asioita ja omia käsityksiä niistä epäillään, kokeillaan ja koetellaan (ransk. *essayer*).

Montaignelta on aiemmin julkaistu kaksi suomennosvalikoimaa. *Tutkielmia* ilmestyi 1922 Kariston Klassillisessa Kirjastossa Edwin Hagforsin suomentamana. WSOY:n *Esseitä* taas alkoi Klaus Holman työnä jo 30-luvulla, mutta valmistui Marketta Tuulos-Engrenin käännöksenä vasta 1960. Hagforsin kömpelö

suomennos herättää nykylukijassa paikoitellen hilpeyden sekaista hämmennystä vähän samaan tapaan kuin esimerkiksi J. V. Lehtosen käännös Rousseau’n *Yhteiskuntasopimuksesta*. WSOY:n tuplasti laajempaan ja sujuvampaan koosteeseen sisältyvät Eino E. Suolahden tiiviit selitykset. Yhteensä kirjoihin mahtuu runsas kolmannes alkuteoksen kirjoituksista. Nyt on vihdoin saatu Montaignen esseet kokonaisuudessaan tuoreena, korkeatasoisena suomennoksena lukemista helpottavine suomentajan huomautuksineen.

Montaignen kuolinvuonna 1592 hänen työpöydältään löydettiin teoksen painettu versio, johon hän oli tehnyt yli tuhat lisäystä sekä huomattavan määrän korjauksia. Tätä niin kutsuttua Bordeaux’n tekstiä (1588) on käytetty kirjan perustekstinä, koska kuten suomentaja esipuheessaan toteaa, vain se tiedetään varmasti ”alkuperäiseksi ja Montaignen omakätisesti laatimaksi”

(xxx). Suomennos on tehty tältä pohjalta. Käsikirjoituksen eri vaiheet on merkitty tekstiin ja Montaignen ”ottotyttären” Marie de Gournayn toimittaman uuden painoksen (1595) tärkeimmät variantit esitetään viitteissä.

Suomennosta tutkimuksessa hyödyntäville on syytä mainita, että tuoreessa ranskalaiseditiossa on päädytty toisenlaiseen ratkaisuun seuraamalla vuoden 1595 laitosta. Lähinnä kappalejakotasoiset erot eivät kuitenkaan ole olennaisia, jos lukee omaksi ilokseen. Tulevaisuus näyttää, mikä käytäntö vakiintuu. Suomalaisessa laitoksessa voi harmitella henkilöhakemiston puuttumista.

Puolustuksesta romutukseen

Osa I sisältää suomentajan parikymmentäsivuisen esipuheen; *Osa II* on varustettu tiiviillä alkusanoilla. Lisäksi tarjotaan lyhyt kirjallisuusluettelo ja lista Ranskan hallitsijoista

”Esseiden soisi päätyvän lukuisten suomalaisten filosofien työpöydille paitsi kirjoittajan vilpittömän ilmaisun ja harvinaislaatuisen tarkkanäköisyyden myös asiasisällön takia.”

Montaignen elinaikana. Esipuhe käy läpi Montaignen elämänvaiheita, Ranskan poliittista tilannetta uskonsotien sekasorrossa sekä *Esseiden* kirjoitus- ja julkaisuprosessia. Suomentaja analysoi myös Montaignen kirjallista ilmaisua, aiheita ja filosofiaa, jonka selkein ilmaus on kirjoitelma *Apologia eli Raimond Sebondin puolustus*.

Sebond (k. 1436) oli katalonialainen lääkäri ja teologi, jonka pääteoksen *Theologia naturalis* Montaigne ranskansi 1569. Katolinen kirkko oli aiemmin tuominnut suositun teoksen esipuheen liian rationalistisena: uskonnollinen vakaumus on järjen sijasta ”käsitettävissä vain uskon ja Jumalan erityisen armon avulla” (168). Montaigne ryhtyi ajamaan Sebondin asiaa, mutta hänen puolustuspuheestaan tulikin Montaignen skeptismin pisin ja muotopuhtain ilmentymä, joka romutti Sebondin teoksen perimmäisen sisällön.

Skeptikko-Montaigne omaksui mottonsa ”Mitä tiedän?” (*Que sais-je?*) pyrrhonistiselta Sekstos Empirikokselta. Hän sai myös vaikutteita erityisesti stoalaisilta: roomalaiset Seneca ja Cato nuorempi olivat hänelle tärkeitä. Runoilijoista Montaigne lainaa usein Lucretiusta, jonka hän asettaa kunniapaikalle Vergiliuksen, Catulluksen ja Horatiuksen kaltaisten runoilijoiden seuraan. Niin ikään Plutarkhos, jonka tueksi Montaigne asettuu toisen kirjan luvussa ”Plutarkhoksen ja Senecan puolustus”, on hänelle ohittamaton lähde.

Montaigne on alkanut kiinnostaa filosofina myös Ranskan ulkopuolella. Esseiden soisi päätyvän lukuisten suomalaisten filosofien työpöydille paitsi kirjoittajan vilpittömän ilmaisun ja harvinaislaatuisen tarkkanäköisyyden myös asiasisällön takia. Teosta suojaava kansipaperi kannattaa kuitenkin yrittää säilyttää ehjänä mahdollisimman pitkään,

sillä kannen kullatut goottilaiset kirjaimet ja aseteltu tuovat mieleen pikemminkin 1900-luvun lopun lasten seikkailuromaanien kansikuvi- tuksen kuin 1500-luvun lopun painotuotteen.

Viitteet

- 1 *Les Essais*. Gallimard, Paris 2007.
- 2 Vrt. Frédéric Brahami, *Le travail du scepticisme: Montaigne, Bayle, Hume*. PUF, Paris 2001; Ann Hartle, *Michel de Montaigne: Accidental Philosopher*. Cambridge University Press, Cambridge 2003; *The Return of Scepticism: From Hobbes and Descartes to Bayle*. Toim. Gianni Paganini. Kluwer, Dordrecht 2003; *The Cambridge Companion to Montaigne*. Toim. Ulrich Langer. Cambridge University Press, Cambridge 2005.